

Spis treści

Wprowadzenie	9
------------------------	---

Rozdział I

Znaczenie filozoficzno-prawnego dorobku starożytności z perspektywy rozwoju oświeceniowej koncepcji praw człowieka	23
---	-----------

1.1. <i>Kodeks Hammurabiego</i> i <i>Cylinder Cyrusa</i> – pierwsze karty praw człowieka? . . .	23
1.2. Znaczenie starożytności grecko-rzymskiej dla rozwoju idei uprawnień naturalnych	28
1.2.1. U początków rozważań nad człowiekiem, prawem i państwem	28
1.2.2. <i>Nomos</i> i <i>physis</i>	34
1.2.3. Kosmopolityzm i powszechna cnota.	43
1.2.4. Apostołowie wolności	49
1.2.5. Wpływ tradycji filozoficznej na rozwój prawa rzymskiego z perspektywy formowania koncepcji uprawnień naturalnych.	54
1.2.6. Dorobek starożytności a kształtowanie idei uprawnień naturalnych i oświeceniowej koncepcji praw człowieka	72

Rozdział II

U źródeł koncepcji uprawnień naturalnych	79
---	-----------

2.1. Doktryna św. Tomasza z Akwinu.	79
2.1.1. Prawo i rozum	79
2.1.2. Doktryna prawa naturalnego	83
2.1.3. Znaczenie dorobku świętego Tomasza.	92
2.2. Pierwsze próby ujęcia uprawnień naturalnych	96
2.2.1. Prawo podmiotowe i uprawnienia naturalne jako podstawa nowożytnych koncepcji praw człowieka	96
2.2.2. Problem własności i ubóstwa a kształtowanie się koncepcji praw podmiotowych	106
2.2.3. <i>Ius</i> jako przynależna człowiekowi władza	114

2.2.4. Uprawnienie jako <i>facultas</i>	118
2.2.5. Polska szkoła <i>ius gentium</i>	122
2.2.6. Wolność jako uprawnienie	129
2.3. Uwagi końcowe	156

Rozdział III

Podstawy teoretyczne nowożytnych koncepcji uprawnień naturalnych	161
3.1. Humanizm a uprawnienia naturalne	161
3.2. Problematyka własności jako punkt wyjścia teorii uprawnień naturalnych	167
3.2.1. Własność jako wskazanie rozumu naturalnego.	167
3.2.2. Człowiek jako własność Boga.	171
3.3. Stan natury	175
3.3.1. Empiryczne ujęcie stanu natury	175
3.3.2. Stan natury jako stan zupełnej wolności w granicach prawa natury	179
3.4. Umowa społeczna, państwo, władza i prawo do oporu	182
3.4.1. Wspólnota jako gwarant interesów jednostki	182
3.4.2. Hobbesowskie odrzucenie tradycji.	187
3.4.3. Władza jako określona zdolność	193

Rozdział IV

Nowożytne koncepcje uprawnień naturalnych.	199
4.1. Grocjusz jako myśliciel przełomu	199
4.1.1. Prawo jako nakaz rozumu.	199
4.1.2. Pomiędzy średniowieczem i nowożytnością	202
4.2. Obowiązki naturalne Seldena.	210
4.2.1. Selden a Grocjusz	210
4.2.2. <i>Pacta sunt servanda</i> jako podstawowa zasada prawa naturalnego	214
4.3. Nowatorstwo Hobbesa	216
4.3.1. Uwagi wprowadzające	216
4.3.2. Teoria uprawnień naturalnych Hobbesa.	219
4.3.3. Znaczenie dorobku Hobbesa	224
4.4. Uprawnienie naturalne Pufendorfa jako konsekwencja obowiązków naturalnych.	229
4.4.1. Odrzucenie wniosków Hobbesa	229
4.4.2. Prawo naturalne jako podstawa uprawnień naturalnych	230
4.5. Uprawnienia naturalne Locke'a.	241
4.5.1. Locke wobec Hobbesa i Filmera	241
4.5.2. Samoposiadanie	246
4.5.3. Prawo natury	247
4.5.4. Obowiązek samozachowania	249

4.5.5. Sprawiedliwość a uprawnienia naturalne	250
---	-----

Rozdział V

Znaczenie idei uprawnień naturalnych w rozwoju oświeceniowej koncepcji

praw człowieka	257
5.1. Próba oceny znaczenia koncepcji uprawnień naturalnych Grocjusza, Hobbesa i Locke'a	257
5.2. Uprawnienia naturalne w filozofii oświecenia po Locke'u.	272
5.3. Okres rewolucji – dorobek myślicieli nowożytnych w praktyce	283
5.3.1. Formowanie normatywnych gwarancji ochrony wolności osobistej w średniowiecznej Europie	283
5.3.1.1. Wolność osobista i gwarancje jej ochrony w Europie kontynentalnej	283
5.3.1.2. <i>Magna Charta Libertatum</i> i jej rola w kształtowaniu oświeceniowej koncepcji praw człowieka	292
5.3.2. Rewolucje angielskie i ich znaczenie dla rozwoju idei uprawnień naturalnych	304
5.3.3. Prawa człowieka w konstytucjach Stanów Zjednoczonych i Francji	316
5.4. Prawa naturalne, oświeceniowe prawa człowieka i współczesne prawa człowieka	326
 Bibliografia	 341
Źródła internetowe	361